

Βία

Η βία είναι η **σκόπιμη χρήση** σωματικής και ψυχολογικής βίας ή εξουσίας, **είτε με μορφή απειλής είτε πραγματική**, κατά του εαυτού, ενός άλλου προσώπου, ή εναντίον μιας ομάδας ή μιας κοινότητας, η οποία είτε επιφέρει ή έχει μεγάλη πιθανότητα να επιφέρει τραυματισμό, θάνατο, ψυχολογική βλάβη, δυσλειτουργική ανάπτυξη ή στέρηση (Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, 1997).

Σχολικός Εκφοβισμός

Ένας μαθητής γίνεται αντικείμενο εκφοβισμού ή θυματοποιείται, όταν υποβάλλεται, **κατ' επανάληψη και κατ' εξακολούθηση**, σε αρνητικές ενέργειες από έναν ή περισσότερους άλλους μαθητές (Olweus, 1986, 1991).

Το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού εκδηλώνεται ως επιθετική συμπεριφορά μεταξύ των μαθητών, η οποία έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- εκδήλωση σχολικού εκφοβισμού μπορεί να γίνεται προς ένα άτομο ή ομάδα,
- εσκεμμένη, απρόκλητη και ανεπιθύμητη,
- επαναλαμβανόμενη ή με μεγάλη πιθανότητα να επαναληφθεί,
- ύπαρξη ανισορροπίας δυνάμεων,
- με σκοπό την πρόκληση σωματικού και ψυχολογικού πόνου,
- η βλάβη που μπορεί να προκληθεί είναι σωματική, ψυχολογική, κοινωνική ή μαθησιακή.

Τρόποι εκδήλωσης εκφοβισμού:

1. **Άμεση:** συμβαίνει στην παρουσία του ατόμου-στόχου (π.χ. σπρώξιμο, βρίσιμο, κτλ.)
2. **Έμμεση:** δε συμβαίνει στην παρουσία του ατόμου-στόχου (πχ. διάδοση ψευδών ή/και επιβλαβών φημών κτλ.)

Μορφές Εκφοβιστικής Συμπεριφοράς:

1. **Σωματική:** χρήση σωματικής βίας από το άτομο που εκφοβίζει προς το άτομο-στόχο (π.χ. χτυπήματα, κλωτσιές, γροθιές, φτύσιμο, τρικλοποδιές, σπρωξίματα, απειλητικές / ανεπιθύμητες χειρονομίες σεξουαλικού περιεχομένου, εξαναγκασμός για διάπραξη σεξουαλικών/ προσβλητικών πράξεων κτλ).
2. **Λεκτική:** προφορική ή γραπτή επικοινωνία από το άτομο που εκφοβίζει προς το άτομο-στόχο, η οποία προκαλεί βλάβη. Η λεκτική εκφοβιστική συμπεριφορά περιλαμβάνει: χλευασμούς, χρήση μειονεκτικών επιθέτων, βρισιές, απειλητικά ή προσβλητικά μηνύματα, ανάρμοστα σεξουαλικά σχόλια και λεκτικές απειλές κ.ά.
3. **Σχισιακή:** συμπεριφορά από το άτομο που εκφοβίζει, που αποσκοπεί να βλάψει τη φήμη και τις σχέσεις του ατόμου-στόχου με άλλα άτομα. Συμβαίνει άμεσα, όταν το άτομο που εκφοβίζει απομονώνει το άτομο-στόχο, το αγνοεί ή το παρεμποδίζει να αλληλεπιδρά με συνομηλίκους του. Συμβαίνει έμμεσα, όταν το άτομο που εκφοβίζει, διαδίδει ψευδείς ή/και επιβλαβείς φήμες, γράφει σε δημόσια μέρη υποτιμητικά σχόλια, ή εκθέτει φωτογραφίες του παιδιού-στόχου σε φυσικό ή ηλεκτρονικό χώρο, χωρίς την άδεια ή τη γνώση του.
4. **Καταστροφή περιουσίας:** κλοπή, αλλοίωση ή καταστροφή περιουσίας του ατόμου-στόχου από το άτομο που εκφοβίζει, με σκοπό να του προκαλέσει βλάβη (π.χ. κλοπή, κατάσχεση ή καταστροφή προσωπικών αντικειμένων, διαγραφή ή/και αλλοίωση προσωπικών ηλεκτρονικών πληροφοριών κτλ.). (Gladden et al., 2014)

Οι πράξεις βίας μπορούν να στοχοποιούν, μεταξύ άλλων, πρόσωπα στη βάση της εθνικής ή φυλετικής τους καταγωγής, της γλώσσας, της θρησκείας, των πεποιθήσεων, του φύλου, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της αναπηρίας, της ηλικίας, της κοινότητας, του καθεστώτος παραμονής στη χώρα, της εμφάνισης, της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, των ταλέντων ή άλλων χαρακτηριστικών. Περιστατικά που έχουν ως σκοπό ή αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση, τον αποκλεισμό ή τις διακρίσεις σε βάρος ατόμων ή ομάδων ατόμων, εξαιτίας της διαφορετικότητάς τους, ορίζονται ως ρατσιστικά περιστατικά και έχουν ως συνέπεια την καλλιέργεια περιβάλλοντος εχθρότητας όχι μόνο προς το θύμα ή τα θύματα του περιστατικού βίας, αλλά προς όλα τα πρόσωπα που μοιράζονται τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Σε ποια μέρη του σχολείου λαμβάνει χώρα συχνότερα η εκφοβιστική συμπεριφορά:

- Στην αυλή του σχολείου
- Στο γήπεδο
- Στις τουαλέτες
- Στον δρόμο προς και από το σχολείο
- Στην αίθουσα διδασκαλίας

Χαρακτηριστικά των θυτών και των θυμάτων

Συνήθως οι θύτες και τα θύματα είναι, πιθανόν, να παρουσιάζουν **κάποια** από τα πιο κάτω χαρακτηριστικά:

Χαρακτηριστικά των θυτών

- σωματική δύναμη, επιθετικότητα, χρήση βίας
- παρόρμηση, θυμός, χαμηλή ανοχή στη ματαίωση
- «δημοφιλή» άτομα που συνήθως κυριαρχούν και επιβάλλονται
- ανασφάλεια, χαμηλή αυτοεκτίμηση
- επίδειξη σιγουριάς και αυτοπεποίθησης προς τους άλλους
- μειωμένες κοινωνικές δεξιότητες
- ακαδημαϊκές δυσκολίες
- υιοθέτηση αρνητικής στάσης απέναντι στους άλλους
- δυσκολίες στην επίλυση διαφορών με άλλους
- προέλευση από οικογενειακό περιβάλλον με συγκρούσεις και δυσκολίες στην οριοθέτηση
- αρνητική προδιάθεση για το σχολείο
- ροπή υιοθέτησης αρνητικών προτύπων
- ροπή προς παράβαση κανόνων και προς εκδήλωση αντικοινωνικών συμπεριφορών
- ικανότητα να ξεφεύγουν από δύσκολες καταστάσεις
- απουσία ηθικών ενδοιασμών ή τύψεων για τις πράξεις τους
- έλλειψη ενσυναίσθησης

Χαρακτηριστικά των θυμάτων

- εσωστρέφεια, ευαισθησία, ντροπαλότητα/συστολή
- αίσθηση φόβου, εκδήλωση παθητικής στάσης έναντι σε μορφές βίας
- αυξημένο άγχος και ανασφάλεια
- χαμηλή αυτοεικόνα και αυτοπεποίθηση
- δυσκολία στην υπεράσπιση του εαυτού τους
- ανεπάρκεια κοινωνικών δεξιοτήτων
- δυσκολία στην επίλυση των διαφορών τους
- ανάπτυξη σχέσεων καλύτερα με ενήλικες (κυρίως εκπαιδευτικούς, γονείς, μητέρα) παρά με συνομηλίκους
- σωματικά αδύναμα παιδιά (ιδίως αγόρια) ή με κάποια ιδιαιτερότητα στο παρουσιαστικό τους (υπέρβαρη, λιποβαρή, παιδιά με χαμηλό ύψος, κ.ά.)
- ιδιαίτερες ικανότητες/δυνατότητες ή και περιορισμένες

Οι θεατές ή παρευρισκόμενοι μιας εκφοβιστικής συμπεριφοράς χωρίζονται στις ακόλουθες ομάδες:

- Παιδιά που υποστηρίζουν και διευκολύνουν τον θύτη.
- Παιδιά που ακολουθούν τον θύτη και τον ενισχύουν με γέλια, χειροκροτήματα και άλλες μορφές επιδοκμασίας.

- Παιδιά που δεν λαμβάνουν μέρος, είτε τους αρέσει να παρακολουθούν, είτε απομακρύνονται από τη σκηνή, προσποιούμενα ότι δεν είδαν τίποτα.
- Παιδιά που θυματοποιούνται, τρομοκρατούνται: είναι πιθανό να θέλουν να υποστηρίξουν το θύμα, αλλά δεν ξέρουν τι να πράξουν.
- Παιδιά που υπερασπίζονται το θύμα, αποδοκιμάζουν τον θύτη ή/και τρέχουν να φέρουν βοήθεια.

Επιπτώσεις εκφοβιστικής συμπεριφοράς

Οι επιπτώσεις του σχολικού εκφοβισμού είναι σοβαρές και μακροχρόνιες και μπορεί να ποικίλουν, ανάλογα με την περίπτωση. Οι επιπτώσεις αυτές αφορούν στα θύματα, στους θύτες, αλλά και στους θεατές.

Πιθανές επιπτώσεις της εκφοβιστικής συμπεριφοράς στους θύτες

Τα παιδιά που ασκούν τον εκφοβισμό και τη βία, πιθανόν, να παρουσιάζουν:

- αδυναμία να αποδεχτούν τον εαυτό τους
- χαμηλή αυτοεκτίμηση
- δυσκολία διαπροσωπικών σχέσεων και διαχείρισης θυμού και συγκρούσεων
- άγχος, τάσεις κατάθλιψης, ψυχικά προβλήματα
- αυξημένο κίνδυνο νεανικής και ενήλικης εγκληματικότητας, χρήση ουσιών και αλκοόλ
- αυξημένες πιθανότητες αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς, όπως κλοπές και βανδαλισμούς
- απομάκρυνση από το σχολείο και διακοπή σχολικής φοίτησης
- τάσεις φυγής από το σπίτι
- αυξημένη πιθανότητα βίαιης συμπεριφοράς στην οικογένειά τους, ως ενήλικες

Πιθανές επιπτώσεις της εκφοβιστικής συμπεριφοράς στα θύματα

Τα παιδιά που έχουν υποστεί τον εκφοβισμό, πιθανόν, να:

- νιώσουν φόβο, ντροπή, θυμό και το αίσθημα αβοήθητου
- εκδηλώσουν ψυχοσωματικά προβλήματα, όπως δυσκολίες ύπνου, πονοκεφάλους, στομαχόπονους,
- παρουσιάσουν μείωση της ακαδημαϊκής επίδοσης και σχολική άρνηση,
- βιώσουν άγχος και να παρουσιάσουν συμπτώματα της διαταραχής μετατραυματικού στρες,
- παρουσιάσουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και στοιχεία κατάθλιψης,
- γίνουν οι ίδιοι θύτες σε μια άλλη κατάσταση,
- οδηγηθούν σε απόπειρα αυτοκτονίας - σε πιο ακραίες περιπτώσεις,
- συνεχίσουν να θυματοποιούνται και στο χώρο της εργασίας ως ενήλικες.

Επιπτώσεις στους θεατές

Τα παιδιά που είναι θεατές περιστατικών σχολικού εκφοβισμού, πιθανόν, να αισθανθούν:

- φόβο και άγχος
- ενοχή
- απάθεια
- αβοήθητα.

Ακόμα είναι, πιθανόν, να αναπτύξουν και τα ίδια εκφοβιστικές συμπεριφορές.

